

Mariusz Solecki

**Nie tylko
Herbert**

**Szkice krytyczne i eseje interpretacyjne
o poezji polskiej z przełomu tysiącleci**

Mariusz Solecki

Nie tylko Herbert

Szkice krytyczne i eseje interpretacyjne
o poezji polskiej z przełomu tysiącleci

2018

Copyright by Mariusz Solecki 2018

ISBN 978-83-934664-1-2

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Od autora

Przed Państwem elektroniczna książka o tytanach polskiej poezji: Herbercie, Różewiczu, Miłoszu – i ich następcach: starszych (K. Karasek, L. A. Moczulski, K. Hoffman, Z. Jankowski), w wieku średnim (R. Krynicki, A. Szymańska, P. Roguski, J. Durski), względnie młodych (J. Szymik, J. Sochoń, U. M. Benka, K. Kuczkowski, J. Drzewucki, B. Gruszka-Zych, G. Kociuba, D. Suska) i najmłodszych (R. Kobierski, S. Sokołowski, J. Jakubowski, A. Nowaczewski, G. Kwiatkowski). Pisana z pasją i z profesjonalizmem. Akademicka i kontrowersyjna. Nić Ariadny po labiryncie liryki z przełomu tysiącleci.

E-book zbiera teksty krytycznoliterackie i eseje interpretacyjne, ogłaszane (w znakomitej większości) przez autora w czasopismach kulturalnych na przestrzeni kilkunastu lat (2002–2018). Poświadcza niezłą kondycję polskiej poezji na przełomie tysiącleci.

Wściekłość i wstyd (T. Różewicz, *Wyjście*, 2004)

W dziedzinie polskiej liryki początek trzeciego tysiąclecia należy zdecydowanie do Tadeusza Różewicza. Na przestrzeni zaledwie nieco ponad czterech lat poeta wydał aż trzy zbiory ważnych wierszy: *Nożyk profesora* (2001), *Szarą strefę* (2002) oraz – u schyłku 2004 roku – *Wyjście*¹.

Wyjście grupuje 43 niejednorodnie tematycznie teksty: od lamentów nad stanem poezji i jej językowego tworzywa² (*słowa, lawina*), poprzez wiersze głodne transcendencji³ (inc. *Dostojewski mówił..., palec na ustach, co zobaczył Akwinata, nauka chodzenia*) – do ostrej, momentami zjadliwej satyry społecznej: eurospołecznej i globalnospołecznej (*nosorożec, główka pracuje, mini kosmos, przecieram oczy, strachy na lachy, rozmowa ojca z synem o zabijaniu czasu*), plus kilka subtelnych, ściszonych, filozofujących liryków (*na oczy Nieznajomej, Ashurbanipal killing a wounded lion, inc. biel się nie smuci...*) oraz obowiązkowa spleta daniny ocaleniu (*serce podchodzi do gardła, Der Zauberer Czarodziej*). Na osobną uwagę zasługuje, bytujący na styku wszystkich wyliczonych kategorii tematycznych, najrozleglejszy utwór tomu – blisko jedenastostronicowy, autobiograficzny, zmetaforyzowany, hiperintertekstualny poemat konwersacyjny⁴ *tempus fugit (opowieść)*⁵, kongenialny arcydzielnemu poematowi konwersacyjnemu Różewicza, jakim bezdyskusyjnie jest *Nożyk profesora*.

Wyjście nosi ślady licznych lektur poety – to nieuniknione zatem, że wyrazistym budulcem tomu są cytaty (uwagę przykuwają szczególnie niemieckojęzyczne) i autocytaty; warianty ekstremalne tych drugich przybierają postać duplikatów wierszy znanych już publiczności literackiej z wcześniejszych książek pisarza. Liryki ponowione (np.: *bajka, co zobaczył Akwinata, na oczy Nieznajomej, w pensjonacie, dlaczego piszę?*) stanowią znaczny procent wszystkich utworów zbioru. Różewicz coraz chętniej ucieka się do repetycji, co życzliwi zinterpretują jako autorytatywną stałość poglądów, zaś nieżyczliwi odbiorą jako sygnał wyczerpania.

¹ T. Różewicz, *Wyjście*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2004, ss. 120.

² Ten aspekt tomu – stosunek Różewicza do języka poetyckiego – wnikliwie analizuje Jacek Gutorow (*Poza słowa, spoza słów*, „Tygodnik Powszechny” 2005, nr 1, s. 12).

³ Na analizie takich koncentruje się Przemysław Dakowicz w recenzji *Wyjścia (Tadeusz Różewicz uczy się chodzić*, „Topos” 2005, nr 1–2, s. 159–163).

⁴ Poemat konwersacyjny – poemat, którego osią kompozycyjną jest dialog.

⁵ Jak ustalił Janusz Drzewucki (*Milczenie po milczeniu*, „Plus – Minus” 2004, nr 49 – „Rzeczpospolita”, s. A 11), interlokutorami narratora poematu (tożsamego z autorem) są: Ryszard Przybylski, historyk literatury, eseista, oraz Piotr Lachmann, reżyser teatralny, poeta.

Wyjście nosi ślady nie tylko licznych lektur, ale i podsłuchań głosów współczesności, cytowanych z uporem kronikarza czasu zarazy: „wczoraj między apokalipsą i sielanką / usłyszałem w eterze / że efekt cieplarniany / jest wywołany / nie tylko przez przemysł samochodowy / ale przez krowie «placki» / z których ulatniają się wielkie ilości / gazów do atmosfery / w związku z tym w laboratoriach pracują nad / szczepionką przeciw gazom u krów” (*Główna pracuje*), „kierowca: «spierdalaj pan / z tego samochodu» / pasażer: «pan nie ma prawa» / kierowca: «w mojej taksówce / ja stanowią prawo» // dialog skończył się na skrzyżowaniu / ulic Jana Pawła II / i Anielewicza” (*Mowa rozmowa dialog*). Poezja Różewicza – jak na epifanię przystało – zawsze rodziła się w warunkach betlejemskich, programowo odcinała się od czysto estetycznej genezy.

Wściekłość i wstyd to podstawowe dominanty emocjonalne tomu. Nietrudno ustalić wektory wściekłości i motywacje wstydu. Źródłem, pierwszą przyczyną wściekłości i wstydu są: ponowoczesny świat i jego demiurg – człowiek.

Dlaczego Różewicz tak wścieka się na rzeczywistość i kąsa satyrą, ironią, persyflazem? Dlaczego nie zamknie się w szklanej wieży klerka? Pytając Herbertem: dlaczego zniża świętą mowę do czarnej piany gazet? Do ekskrementów medialnej cywilizacji? Niech umarli grzebią swoich umarłych – przecież słyszał. Więc dlaczego? *Wstydę się* – wyznaje już w tytule przedostatniego wiersza tomu, wstyd wymusza pisanie:

siedzę w ubogim kramiku
przy kulawym stoliku
i zaczynam się wstydzić

nad nami rosną
supermarkety z koszami (!)
pełnymi książek
kosze z
bestsellerami podpaskami
aniołów i wróżek
promocja obwarzanków

Joanne K. Rowling
Paulo Coelho
Charlotte Link
i Stephen King
Joanne Rowling
Joanne Rowling

daleko
w tyle Dalaj Lama
ze swoimi radami
płynącymi z serca
nie nadąża już
za władcą pierścieni

Nota o pierwodrukach

E-book zawiera 37 artykułów literaturoznawczych: 7 esejów interpretacyjnych i 30 szkiców krytycznych. Prawie wszystkie z nich były drukowane (niekiedy w nieco innej wersji i pod zmienionym przez redakcję tytułem) w prasie literackiej (alfabetycznie: „Akcent”, „Almanach Prowincjonalny”, „Kresy”, „Pogranicza”, „Pro Libris”, „Topos”, „Twórczość”, „Zarys”), zaś jeden – został zamieszczony na portalu PCh24.pl.

Spis treści:

OD AUTORA	4
WŚCIEKŁOŚĆ I WSTYD (T. RÓŻEWICZ, <i>WYJŚCIE</i> , 2004)	5
OSTATNIE WIERSZE MIŁOSZA (C. MIŁOSZ, <i>WIERSZE OSTATNIE</i> , 2006).....	10
„WSZYSTKO TO WIEDZIAŁEM ZNACZNIE WCZEŚNIEJ”. MOTYW STAROŚCI W <i>EPILOGU BURZY ZBIGNIEWA HERBERTA</i> (ESEJ).....	14
Z ZABAW I GIER DZIECIĘCYCH DARIUSZA SUSKI (D. SUSKA, <i>WSZYSCY NASI DRODZY ZAKOPANI</i> , 2000).....	31
BROKATOWE STROFY O DZIECIŃSTWIE (D. SUSKA, <i>CAŁA W PIACHU</i> , 2004)	35
DWÓJJEDNIA (U.M. BENKA, <i>KIELICH ORFEUSZA</i> , 2003).....	38
UTLENIANIE (K. KUCZKOWSKI, <i>TLEN</i> , 2003)	43
W DRODZE DO NOWEGO SELINUNTE (J. SZYMIK, <i>Z KAŻDĄ SEKUNDĄ JESTEM BLIŻEJ DOMU. WIERSZE Z LAT 1976–2000</i> , 2001)	46
KOLOR ŻŁOTYCH GODÓW ISTNIENIA (J. SZYMIK, <i>BŁĘKIT</i> , 2003).....	53
KRONIKA WSPÓŁCZESNOŚCI W DUCHU MIŁOSIERDZIA (J. SZYMIK, <i>HILASTERION</i> , 2014).....	58
PERSEWERANCJA (J. SZYMIK, <i>DOBRE WINO</i> , 2017)	61
KLASYK NASZYCH CZASÓW (J. DRZEWUCKI, <i>WIERSZE WYBRANE</i> , 2010)	63
PRZESZUKUJĄC <i>BAGAŻ PODRĘCZNY</i> SOCHONIA (J. SOCHOŃ, <i>BAGAŻ PODRĘCZNY</i> , 2005)	67
PRAGNIENIE MIŁOŚCI (J. SOCHOŃ, <i>POWTÓRZENIE RAJU</i> , 2010)	72
RÓŻE RÓŻEWICZA (ESEJ).....	73
ROZBRAJANIE MIN PRZESZŁOŚCI (P. ROGUSKI, <i>CO MNIE OBCHODZĄ NIEMCY? WAS GEHEN MICH DIE DEUTSCHEN AN?</i> , 2007)	86
POŻEGNANIE Z KOLONIĄ (P. ROGUSKI, <i>ADIEU, COLOGNE</i> , 2009).....	90
FEMINOCENTRYZM I LIRYZM MAGICZNY (B. GRUSZKA-ZYCH, <i>PODRÓŻ DRUGĄ KLASĄ</i> , 2002).....	95
JAK BŁYSK MAGNEZJI (B. GRUSZKA-ZYCH, <i>OSTATNIE ŚNIADANIE</i> , 2009).....	97
UCHO (ESEJ)	99
POTĘGA ZACHWYTU (A. SZYMAŃSKA, <i>IN TERRA</i> , 2003)	102
KONWERSACJE Z UMARŁYMI (L.A. MOCZULSKI, <i>JEJ NIGDY ZA PÓŹNO</i> , 2003).....	105
ZANIM ROZBŁYSNĄ „ŚWIATŁA CISZY” (Z. JANKOWSKI, <i>ZARAZ PRZYJDZIE</i> , 2011).....	109
KOŚĆ DOBREGO SŁOWA (K. HOFFMAN, <i>DROGĄ</i> , 2004).....	112
KOLAŻE TEKSTOWO-GRAFICZNE (J. DURSKI, <i>WIERSZE</i> , 2004).....	116
ANEPIGRAFY W POEZJI ZBIGNIEWA HERBERTA (ESEJ).....	120
DZIEŁO TOTALNE Z SAMORODKAMI POEZJI (R. KRYNICKI, <i>KAMIENI, SZRON</i> , 2004).....	129
ARCHEOLOG BYTU (S. SOKOŁOWSKI, <i>ATRAPY DAJMONIONA</i> , 2004)	136
POETA PERSONIFIKACJI (G. KOCIUBA, <i>WIDOKI I WIDZENIA</i> , 2005)	140
OMNIPOTENCJA ŚMIERCI (R. KOBIERSKI, <i>W DWÓJKĘ PŁYNĄ UMARLI</i> , 2002)	143

SKANDALISTA TADEUSZ RÓŻEWICZ (ESEJ)	146
POGODNA JESIEŃ (K. KARASEK, <i>ODY</i>, 2009)	153
KIEDY PRZYSPIESZA ODDECH... (J. JAKUBOWSKI, <i>PSEUDO</i>, 2007)	156
SŁOJE KULTU SOLARNEGO (G. KWIATKOWSKI, <i>OSŁABIĆ</i>, 2010)	160
RAJ UTRACONY (A. NOWACZEWSKI, <i>ELEGIA DLA IANA CURTISA</i>, 2010).....	162
WIELKA I MAŁA OJCZYŻNA. KRAJOBRAZY OSOBISTE W POEZJI ZBIGNIEWA HERBERTA (ESEJ).....	165
RÓŻEWICZ W CIENIU JAWIENIA (ESEJ)	174
NOTA O PIERWODRUKACH	177